

Waarnemingen van roofvogels in Ethiopië in herfst 2003

Gerard L. Ouweneel

Tijdens een reis door Ethiopië van 12 november tot en met 2 december 2003 namen de deelnemers 44 soorten roofvogels waar. Bezocht werden gebieden rond de hoofdstad Addis Ababa, waaronder Awash NP. Daarna ging de tocht via Bale Mountain NP (Bale) naar het zuidoosten van de natie, langs Yavello tot bij Mega, dichtbij de grens met Kenia. Terug naar Addis voerde de route langs Lake Awasa. De trip had plaats per 4WD. Doel waren in de eerste plaats Ethiopië's boeiende endemen, en daarnaast de avifauna in zijn algemeenheid. Het betrof dus geen specifieke roofvogelreis.

Tijdens de tocht kregen wij zelden het idee door een dun bevolkt land te reizen. Een uitzondering vormden de hoge delen van Bale, de streken tegen de grens met Kenia en het Harena Forest, waar ons een rit van c. 60 km door een verrassend gaaf, primair, tropisch aandoend woud ten deel viel. Maar verder overall mensen en/of tekens van aanwezigheid. Hetzij voor veehouderij, hetzij voor akkerbouwactiviteiten, het land is in gebruik, soms inclusief de ogenschijnlijk niet bereikbare richels tegen bergwanden. De ontbossing van delen van Ethiopië ving al aan in een ver verleden. Thans zijn er grootschalige landbouwgebieden welke doen denken aan Noord-Spanje, met een dito armoede aan vogels. Desondanks of wellicht juist door menselijk ingrijpen bood de reis in zijn totaliteit een variatie aan biotopen: de bossen bij Debre Libanos, Bale met open bosgebieden, kale hellingen en het 4000 meter hoog liggende Sanetti Plateau, de meren van de Riftvallei waaronder het Lake Awasa, 1500 meter boven zeeniveau, en de kale steppen tegen Kenia aan.

Kwelling

De omvang van Ethiopië is gelijk aan die van Frankrijk en Spanje samen. De dichtheid van het wegennet is gering en de kwaliteit van de wegen verschillend, variërend van soms verrassend goed tot beroerd. Om het uitgestippelde reisprogramma te kunnen uitvoeren, moesten incidenteel dagtrajecten worden afgelegd van meer dan 400 km, hetgeen onontkoombaar betekende van zonsopgang tot zonsondergang en soms lang nadien in de auto. De consequentie is dat men op zulke dagen onderweg veel cirkelende of rustende arend/gierachtigen en intrigerende silhouetten van buizerd- en valkachtigen moet laten schieten. Voor de roofvogelliefhebbers in het gezelschap was zulks een kwelling. Toegegeven, soms waren er trajecten met een dusdanige roofvogeldichtheid dat stoppen voor ieder individu onuitvoerbaar zou zijn geweest. Ook ondoenlijk bleek om iedere dag opnieuw voor alle waargenomen gieren vast te stellen of het ging om Ruppells Gieren dan wel Witruggieren, bij arenden om Savannenarenden of Steppenarenden, om Torenvalken of Kleine Torenvalken en bij 'ringtails' om wijfjes/juvenile Grauwe Kiekendieven dan wel Steppenkiekendieven. Was er voor de laatste categorie gelegenheid dat wel te doen, dan was de diagnose bijna exclusief Steppenkiekendief. De ratio Steppenkiekendief tot Grauwe Kiekendief was ruwweg 10:1.

Palaerctische overwinteraars

Voor dit verslagje ontkwam schrijver er niet aan in de tabel voor enkele soorten weinigzeggende termen als 'schaars' en 'talrijk' toe te passen. Vooral in en boven steden en rond andere plaatsen met menselijke activiteiten waren Kaggier en Zwarte Wouw talrijk, soms zeer talrijk; voorzover bekeken behoorden de Zwarte Wouwen alle tot de Afrikaanse vorm *parasitus*. Ook voor de talrijkeheidsgraad van de Rùppells Gier in relatie tot die van de Witruggier geldt een voorbehoud. Indien er gelegenheid was hoog overkomende gieren te determineren, dan pakten deze meestal uit als Rùppells Gieren.

Van links naar rechts een Oorgier, een Kaggier en een Witruggier, Negele (Ethiopië), 20 november 2003 (Gerard Ouweneel). *From left to right: Lappet-faced Vulture, Hooded Vulture and White-backed Vulture, Negele (Ethiopia), 20 November 2003.*

Veel roofvogels, met name arenden, verbleven in en rond Bale. Deze rijkdom houdt ongetwijfeld verband met de enorme hoeveelheden van sieselachtige grondknaagdieren, die een biomassa tot 4000 kilo per hectare opleveren. In een kloofje binnen het Bale-complex, op het op 4000 meter hoogte Sanetti Plateau, viel te genieten van de enige uil van de tocht, een Kaapse Oehoe *Bubo capensis*. Augurbuizerds bleken aanwezig in vrijwel alle biotopen, vooral ook bij en soms tot in menselijke nederzettingen. Dat gold ook voor Savannenarenden. Op 14 november was een Zwarte Havik op jacht in het park van hotel Ghion in het centrum van Addis. Een van de beide waargenomen Afrikaanse Sperwers kon langdurig van dichtbij worden bewonderd, toen de

vogel rustte in een boom bij Bebre Libanos. Bij een wandeling door een ander hellingbos, nabij Wondo Genet op 26 november, viel te genieten van een Kroonarend, die in een enorme boom over een zware tak omhoog 'hopte'. De daarbij tentoongespreide motoriek deed overigens afbreuk aan het weergaloze imago van de soort. Een aangename verrassing was een Woestijnvalk in Awash op 15 november, een doortrekker of overwinteraar vanuit het Midden-Oosten.

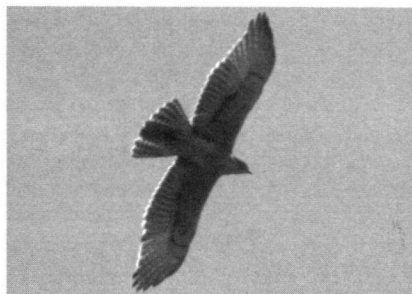
Trekverplaatsingen van roofvogels uit het Palearctische gebied zagen wij overigens niet. Maar deze soorten kregen wel speciale aandacht. Van deze categorie werden tenminste 13 soorten waargenomen. De enige Wespendif, een adult, was een exemplaar op 17 november, 's morgens omhoogschroevend vanuit een bos in Bale op c. 3000 meter hoogte. Ferguson-Lees & Christie (2001) indiceren voor deze soort op trek een maximale hoogte van 2000 meter. Onder de Bruine Kiekendieven bevonden zich 5 adulte mannetjes, 1 adult vrouwtje en 1 onvolwassen exemplaar (eerste winter). Van de Steppenkiekendief waren maximaal 10 van de 40-50 exemplaren een adult mannetje; de rest was juveniel of vrouwtje. Van de vijf Grauwe Kiekendieven waren er vier een mannetje; de vijfde vogel was een vrouwtje. Schreeuwarenden waren uitsluitend te zien in en rond Bale. Op 28 november was er boven moerassig oeverland bij Lake Zwai een Bastaardarend te zien. Niet alle deelnemers kregen voor deze determinatie het definitieve ja-woord over de lippen. Van de in totaal negen Buizerds waren in ieder geval enkele exemplaren van het type *vulpinus*. In verschillende biotopen presenteerden zich op zeven dagen Slechtvalken. Voorzover vast te stellen betroffen dit alle exemplaren van het Palearctische type en niet van het beneden de Sahara voorkomende ras *minor*. Het wekte verbazing dat Visarenden *Pandion haliaetus* buiten beeld bleven.

Roofvogelland

Vogelaars hebben de neiging zich meer bezig te houden met soorten die ze misten dan met degene die ze wel zagen. In 1996 bezocht gids Lieuwe Dijkse dezelfde delen van Ethiopië, waarbij hij grotendeels het traject van 2003 volgde. Hij kwam toen uit op 42 soorten roofvogels, twee minder dan zeven jaar later, waarbij qua soortensamenstelling zijn lijst wel verschilde. In 1996 geen Wespendif, Bruine Slangenarend, Kleine Grijsje Slangenarend, Schreeuw- en Bastaardarend, Zwarte Arend, Afrikaanse Havikarend, Kroonarend, Afrikaanse Dwergvalk en Vos- en Woestijnvalk. Bijna evenzoveel soorten staan daartegenover die in 1996 wél en in 2003 niet het pad kruisten. Afgezien van Visarend waren dat Afrikaanse Zwaluwstaartwouw *Chelictinia riocourii*, Witkopgier *Trigonoceps occipitalis*, Sprinkhaanbuizerd *Butastur rufipennis*, Grijsje Torenvalk *Falco ardosiaceus*, Roodpootvalk *Falco vespertinus*, Boomvalk *Falco subbuteo*, Afrikaanse Boomvalk *Falco cuvierii* en Saker *Falco cherrug*. Totaal zijn in dit land dik over de 70 soorten waar te nemen. Waarmee maar te zeggen dat degeen die laat in het najaar een paar weken door Ethiopië reist met het voornemen geen roofvogel die zijn pad kruist ongeïdentificeerd te laten, met wat moed de lat gerust op 50 verschillende soorten kan leggen. Voor roofvogelfielen fijn te weten dat zulke landen bestaan, nietwaar?

Tabel 1. Waargenomen roofvogels in Ethiopië, 12 november-2 december 2003. A = tamelijk schaars, B = talrijk, C = zeer talrijk. *Birds of prey observed in Ethiopia during a trip in November- December 2003. A = rather rare, B = numerous, C = abundant.*

Soort <i>Species</i>	Aantal waarnemingen <i>Number observed</i>	Aantal dagen <i>Number of days observed</i>
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	1	1
Grijze Wouw <i>Elanus caeruleus</i>	15-20	7
Geelsnavelwouw <i>Milvus migrans parasitus</i>	C	16
Afrikaanse Zeearend <i>Haliaeetus vocifer</i>	c. 25	9
Lammergier <i>Gypaetus barbatus</i>	8	3
Aasgier <i>Neophron percnopterus</i>	20-25	9
Hooded Vulture <i>Necrosyrtes monachus</i>	C	15
Witruiggier <i>Gyps africanus</i>	A	3
Rüppells Gier <i>G. rueppellii</i>	C	19
Oorgier <i>Torgos tracheliotus</i>	7	2
Slangenarend <i>Circaetus gallicus</i>	3	3
Bruine Slangenarend <i>C. cinereus</i>	1	1
Kleine Grijze Slangenarend <i>C. cinerascens</i>	1	1
Bateleur <i>Terathopius ecaudatus</i>	10-15	8
Kaalkopkiekendief <i>Polyboroides typus</i>	10	8
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	7	4
Steppenkiekendief <i>C. macrourus</i>	40-50	10+
Grauwe Kiekendief <i>C. pygargus</i>	5	4+
Donkere Zanghavik <i>Melierax metabates</i>	8	5
Zanghavik <i>M. canorus</i>	2	2
Gabarhavik <i>M. gabar</i>	4	4
Zwarte Havik <i>Accipiter melanoleucus</i>	3	3
Afrikaanse Sperwer <i>A. rufiventris</i>	2	2
Oostafrikaanse Dwergsperwer <i>A. minullus</i>	1	1
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	9	4
Augurbuizerd <i>B. augur</i>	B	17
Schreeuwarend <i>Aquila pomarina</i>	5	3
Bastaardarend <i>A. clanga</i>	1?	1
Savannenarend <i>A. rapax</i>	B	13
Steppenarend <i>A. nipalensis</i>	15-20	6
Zwarte Arend <i>A. verreauxii</i>	2	2
Afrikaanse Havikarend <i>Hieraaetus spilogaster</i>	1	1
Dwergarend <i>H. pennatus</i>	2	2
Afrikaanse Zwarte Kuifarend <i>Lophaeetus occipitalis</i>	2	2
Kroonarend <i>Stephanoaetus coronatus</i>	3	3
Vechtarend <i>Polemaetus bellicosus</i>	2	2
Secretarisvogel <i>Sagittarius serpentarius</i>	2	1
Afrikaanse Dwergvalk <i>Polihiarax semitorquatus</i>	c. 20	4
Kleine Torenvalk <i>Falco naumanni</i>	c. 25	3
Torenvalk <i>F. tinnunculus</i>	B	8
Vosvalk <i>F. alopex</i>	1	1
Woestijnvalk <i>F. concolor</i>	1	1
Lannervalk <i>F. biarmicus</i>	15	9
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	7	7

Afrikaanse Havikarenden in Noord-Ethiopië in 1996, links adult, rechts onvolwassen (Adriaan Dijkse). *African Hawk Eagles in northern Ethiopia in 1996, left adult, right immature.*

Summary: Birds of prey observed in Ethiopia in autumn 2003

During a trip of nearly three weeks through Ethiopia in November and December 2003 44 species of bird of prey were observed (Table 1). Areas visited included the region near Addis Ababa, Bale Mountains NP and the southwestern part of the country close to Kenya. Not raptors but endemics and general ornithology were the aim of the trip. Therefore, it was not possible to check every raptor seen during the trip, or to identify every 'ringtail', vulture or eagle. Among the observed raptors, at least 13 species of Palearctic migrants were observed, including a European Honey-buzzard, Sooty Falcon and northern Peregrines.

One of the participants followed about the same itinerary during a visit in 1996. During that trip he observed 42 raptor species, including Scissor-tailed Kite *Chelictinia riocourii*, White-headed Vulture *Trigonoceps occipitalis*, Grasshopper Buzzard *Butastur rufipennis*, Osprey *Pandion haliaetus*, Grey Kestrel *Falco ardosiaceus*, Red-footed Falcon *Falco vespertinus*, European Hobby *Falco subbuteo*, African Hobby *Falco cuculierii* and Saker *Falco cherrug*, none of which was seen during the trip in 2003. On the other hand, European Honey-buzzard, Brown Snake Eagle, Western Banded Snake Eagle, Lesser Spotted Eagle, Greater Spotted Eagle, Verreaux Eagle, African Hawk Eagle, Crowned Eagle, African Pygmy Falcon, Fox Kestrel and Sooty Falcon were observed in 2003 but not in 1996.

Literatuur

- de Raad J. 2004. Farangi, farangi! Verslag van de Ethiopië-reis van 12.11.2003 t/m 2.12.2003. Ongepubliceerd verslag.
- Dijkse L. 2004. Ethiopia 2003. Overzicht van waargenomen vogelsoorten tijdens de reis van 12.11.2003 t/m 2.12.2003. Ongepubliceerd.
- Ferguson-Lees J. & Christie D.A. 2001. Raptors of the world. Christopher Helm, Londen.
- Fishpool L.D.C. & Evans M.I. 2004. Important Bird Areas in Africa and associated islands. Pisces Publications, Newbury.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam.